

Kanjeren in het voortgezet onderwijs

José Raves

De socialemotionele ontwikkelingen van leerlingen

'Eerst het kind, dan de leerling; eerst zelfvertrouwen, vertrouwen in eigen competenties en vertrouwen in anderen, dan leren. Ontwikkelen en leren worden mede bepaald door (zelf)vertrouwen als emotionele basiservaring. Sociaal-emotionele ontwikkeling en cognitieve ontwikkeling kunnen niet los van elkaar worden gezien, maar bepalen elkaars kwaliteit. De eerste taak van de school is niet dingen leren maar leerlingen motiveren om te leren, zodat ze het leuk vinden om te leren.' (Luc Stevens, hoogleraar orthopedagogiek)

Eerst voldoen aan de basisbehoeften, dan leren

Deze uitspraak van professor Stevens illustreert op treffende wijze de noodzaak om aandacht te hebben voor het welbevinden van de leerling. Voor elke school geldt zonder discussie het belang dat kinderen zich kunnen ontwikkelen in een klimaat waarin zij zich veilig voelen en orde en rust ervaren. Veiligheid wordt gecreëerd door tegemoet te komen aan de basisbehoeften van het kind: het gevoel hebben dat je iets betekent voor anderen, dat je gezien en gewaardeerd wordt, dat je iets kunt en dat je invloed hebt op je eigen leven. Vrij van emotionele belemmeringen is het kind beter in staat om te leren.

Veel kinderen en jeugdigen in Nederland hebben te kampen met psychosociale problemen en als gevolg daarvan kunnen zij gedragsproblemen, angst of een depressie ontwikkelen (volgens de peiling van de Jeugdgezondheidszorg van TNO Preventie en Gezondheid in 1997/1998 één op de vijf kinderen in de leeftijd van 5 tot 15 jaar). Scholen en jeugdzorg hebben grote behoefte aan middelen en methodes om jeugdigen te helpen gedragsproblemen, angsten of een depressie te voorkomen. Daarnaast is er een maatschappelijke ontwikkeling gaande waarbij steeds meer behoefte is aan actief burgerschap en respect voor elkaar.

Lastiger dan vroeger, of vroeger lastiger dan nu?

De vraag of leerlingen van nu lastiger en ongemotiveerder zijn dan vroeger is moeilijk te beantwoorden. De Griekse filosoof Plato, ruim 300 v.C., klaagde al over lastige en onoplettende leerlingen. Wél is het zo dat de huidige samenleving voor jongeren gecompliceerder, dus lastiger is.

In zijn boek 'Lastige lieden'¹, een inleiding over persoonlijkheidsstoornissen, beschrijft Gerben Hellinga waarin de huidige samenleving verschilt van die van 'vroeger' (de tijd van onze ouders, grootouders) en wat de effecten hiervan zijn op opgroeiende kinderen.

Als kenmerken van 'nu' noemt hij o.a.: de zich sneller ontwikkelende maatschappij, het afnemen van oude structuren met vaste waarden en normen, de grotere vrijheid door minder sociale controle, de meer afwezige ouders, het drukke leven buiten het gezin, het overdadige aanbod aan luxe goederen waaruit kinderen kunnen kiezen, en de continue stroom aan boodschappen en informatie via tv en internet. Al deze factoren maken het voor een opgroeiend kind veel moeilijker dan vroeger om een basaal gevoel van rust, identiteit en stabiliteit te ontwikkelen. Dit alles pleit, volgens Hellinga, voor de noodzaak van extra begeleiding op scholen bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen.

Edux en de Kanjermethode

Op veel scholen waar Edux Onderwijsadvies betrokken is bij de opzet van een programma voor de sociaalemotionele ontwikkeling van leerlingen adviseert Edux de Kanjermethode. Edux verzorgt, als gecertificeerd onderwijsadviesbureau, de Kanjertrainingen in Zuid-Nederland. De training wordt preventief en curatief gegeven op ruim 1500 basis- en middelbare scholen en in ruim 20 psychologische praktijken.

De Kanjermethode is een antwoord op de behoeften van scholen en jeugdzorg. Het doel van de methode is het stimuleren van pro-sociaal gedrag en emotioneel welbevinden en het verminderen van depressie en gedragsproblemen bij kinderen. In het onderwijs is een extra doel het scheppen van een veilige sfeer in de klas waardoor kinderen meer aan leren toekomen, meer betrokken zijn op elkaar, verantwoordelijkheid nemen, zichzelf kunnen zijn en veiliger en plezieriger kunnen samenleven. Een kerndoel is ook het verbeteren van de relatie tussen leerlingen onderling en tussen leerlingen en leraren.

De doelen

Meer specifiek zijn de doelen van de Kanjermethode voor leerlingen:

- positief denken over zichzelf,
- zichzelf kunnen presenteren,
- kunnen zeggen: er zijn mensen die van me houden,
- kunnen zeggen: niet iedereen is mijn vriend(in) en dat hoort zo,
- kunnen luisteren naar kritiek,
- in vervelende situaties kunnen vertellen wat hen dwars zit en nadenken over hoe dit te veranderen,
- de schouders kunnen ophalen als iemand met opzet blijft pesten,
- de juiste maatregelen kunnen nemen als ze worden lastig gevallen.

..... en uitgangspunten

De uitgangspunten van de methode zijn:

- we helpen elkaar
- we zijn te vertrouwen
- we gedragen ons niet zielig
- niemand speelt de baas
- we lachen elkaar niet uit
- we komen eerlijk en respectvol voor onze mening uit

.....
 De essentie van de Kanjertraining is leerlingen elkaar leren aan te spreken op concreet gewenst gedragsniveau met behulp van tips die ze elkaar leren te geven.

De Kanjertraining

De Kanjertraining is een intensieve training, waarbij leerlingen inzicht krijgen in hun eigen gedrag en in dat van anderen. Ze leren omgaan met hun gevoelens, voor zichzelf op te komen, te luisteren naar anderen en conflicten op een goede manier op te lossen. De kracht van de training is dat deze heel actief is: weinig theorie maar veel doen. Uitgaande van de realiteit leren leerlingen om onderlinge conflicten respectvol op te lossen en elkaar hierbij te helpen. Omdat het groepsgevoel hierdoor versterkt wordt, ervaren de leerlingen al snel een groter gevoel van veiligheid. De resultaten laten zien dat kinderen die de Kanjertraining volgen gemiddeld meer zelfwaardering en welbevinden ontwikkelen, en dat agressie en depressieve gedachten afnemen.²

Edux adviseert de Kanjertraining zowel preventief (ter voorkoming van psychosociale problemen en internaliserende en externaliserende gedragsproblemen) als curatief (ter bevordering van de sociaal emotionele ontwikkeling).

Socialemotionele ontwikkeling op het 2College Durendael

Om efficiënter om te kunnen gaan met de toenemende sociaal-emotionele en gedragsmatige problemen van leerlingen is in het schooljaar 2008 - 2009 op het 2College Durendael Oisterwijk de eerste groep mentoren gestart met de Kanjertraining. Een intensieve training die erop gericht is om leerlingen inzicht te laten krijgen in hun eigen gedrag en dat van andere leerlingen, om te leren elkaar aan te spreken op ongewenst gedrag en om elkaar te helpen bij de ontwikkeling van gewenst gedrag.

Zoals gezegd zijn op het 2College Durendael vorig schooljaar mentoren gestart met de door Edux verzorgde Kanjertraining. De mentoren van het 2College Durendael beheersen inmiddels de thema's die in de brugklassen tijdens de mentoruren aan de orde komen. De thema's worden via diverse werkvormen aangeboden: er zijn leesstukjes, discussies, (sub)groepsopdrachten, invuloefeningen, rollenspelen en diverse samenwerkings- en vertrouwens oefeningen. De aanpak is heel flexibel: de mentor kan met de aangereikte werkvormen aansluiten bij wat bij hem/haar en bij de groep past.

Omgaan met problemen van leerlingen

José de Ponti, teamleider VMBO onderbouw, heeft de Kanjer-methode op de school geïntroduceerd. Zij had al eerder op een basisschool ervaring opgedaan met deze methode en was erg enthousiast over de concrete aanpak. Tijdens de mentoren- en teamoverleggen viel het haar op dat bij de toenemende sociaal-emotionele en gedragsmatige problemen van leerlingen docenten zich steeds vaker 'handelingsverlegen' voelden: de wijze waarop zij deze problemen aanpakten had te weinig effect.

José wilde met deze praktische training de mentoren en docenten concrete en praktische middelen aanreiken om met deze diversiteit aan problemen om te gaan. De doelen van de Kanjermethode sloten perfect aan bij de problemen waar de docenten, maar ook de leerlingen, mee te kampen hadden. De Kanjermethode 'dwingt' docenten om meer stil te staan bij de bron van het gedrag van de leerling: wat bedoelt de leerling met dit gedrag?

Daarnaast bleek dat door de toepassing van de Kanjermethode de docenten het 'oude' klassikale instructiemodel gemakkelijker konden loslaten en meer konden aansluiten bij het competentiegericht leren en werken, waardoor het onderwijs voor de leerlingen afwisselender en uitdagender werd.

De effecten van Kanjeren

Al na een kwart jaar konden de leerlingen de opbrengsten van het 'Kanjeren' verwoorden.

- 'Het Kanjeren heeft mij geleerd hoe we beter met elkaar kunnen omgaan. Ook helpen we elkaar in plaats van elkaar af te kraken.'
- 'Je weet nu de dingen beter op te lossen omdat je het eerst zelf probeert. Pas als je er niet uitkomt, kun je altijd nog naar de mentor.'
- 'In het begin van het schooljaar vond ik het helemaal niet goed gaan; sinds we 'Kanjeren' is de sfeer al stukken beter.'
- 'Ook al had je eerst ruzie met een leerling, door de oefeningen merk je dat je elkaar toch weer kunt vertrouwen, ze laten je echt niet vallen tijdens de oefeningen.'
- 'Nu ben ik nog bang om leerlingen aan te spreken, gelukkig

doen wij dat straks, als we tweedejaars zijn, als Kanjers.'

- 'Ik vind echt dat iedereen getraind moet worden zodat er ook beter opgelet wordt in de pauzes en leerlingen op de Kanjermanier worden aangesproken.'

Mentoren waren van mening:

- 'Door de reacties van de leerlingen tijdens dit gesprek heb ik ontdekt dat ik zelf meer kan doen aan de transfer door de leerlingen te vragen wat ze er nu in de praktijk echt mee gaan doen!'
- 'Ik vind dat het aanspreken van de leerlingen op gedrag sneller en duidelijker gaat. Ik verwijs naar de kleuren van de Kanjermethode en vraag bijvoorbeeld: 'Wat voor pet heb je nu op? Hoe kun je het als een Kanjer aanpakken?'

Docenten en managementteam waren van mening dat het invoeren van de Kanjermethode één van de grote successen dit jaar is geweest op het 2College Durendael.

Dezelfde taal

Hoewel er duidelijke successen geboekt waren bleven er ook aandachtspunten. Zo vindt er nog onvoldoende transfer plaats van de Kanjervaardigheden naar andere vakken en andere situaties, met name naar vrije, niet lesgebonden situaties.

Omdat nog niet iedereen getraind is spreken de medewerkers (docenten en ondersteunend personeel) nog niet dezelfde taal. Momenteel hebben 11 van de 120 medewerkers een Kanjertraining gevolgd; in mei van dit schooljaar start dan ook een tweede groep (2e jaars mentoren en een aantal docenten) met de Kanjertraining. Op termijn zullen alle docenten getraind zijn en op de Kanjermanier reageren op de leerlingen, hetgeen voor de leerlingen duidelijkheid schept.

2College Durendael Oisterwijk: een Kanjerschool!

Het 2College Durendael in Oisterwijk maakt zich het 'Kanjeren' steeds meer eigen. Tijdens de open dag hebben mentoren en leerlingen informatie gegeven over de Kanjermethode. De Kanjerregels zijn op heel eigen wijze vertaald en terug te vinden op diverse plaatsen in de school. Met het trainen van de tweede groep docenten/mentoren en onderwijsondersteuners dit schooljaar is 2College Durendael Oisterwijk weer een stuk verder om van de school een Kanjerschool te maken. Inmiddels zijn met Edux ook de plannen voor Kanjertrainingen in schooljaar 2010-2011 rond.

José Raves is Kanjertrainer bij Edux Onderwijsadvies.

Met dank aan: Sofie, Simone, Adrienne en Valerie; de mentoren Wilma en Mirte en José de Ponti.

Literatuur

- 1 Gerben Hellinga: Lastige lieden, een inleiding over persoonlijkheidsstoornissen, '99
- 2 Effecten van de Kanjertraining op probleemgedrag, depressie, welbevinden en zelfwaardering
L. Vlieg (Instituut voor Kanjertrainingen) en B. Orobio de Castro (Ontwikkelingspsychologie, Universiteit Utrecht).